

ŽELJKO HOLJEVAC

SENJSKI LIST NEHAJ 1906./07. GODINE

Željko Holjevac
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19/I
HR 10000 Zagreb

UDK: 050(497.5 Senj)"1906/07."
050:94(497.5 Senj)"1906./07."
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2006-12-11

Autor analizira pisanje lista *Nehaj* koji je izlazio u Senju krajem 1906. i prvih mjeseci 1907. Riječ je o informativnom nestranačkom glasilu s ambicijama koje su nadilazile uobičajenu zabavnu ili pokladnu razinu. List je kritički pisao o mnogim segmentima senjske i hrvatske stvarnosti toga doba. Nipošto jednoznačan, dapače pomalo neuhvatljiv, *Nehaj* je svojim napisima artikulirao modernu građansku svijest i pokušavao utjecati na javnu političku kulturu, ali se nije uspio dugo održati na medijskoj pozornici. Poslije samo osam brojeva i tek nešto više od tri mjeseca izlaženja taj se osebnjuni list ugasio.

Ključne riječi: list *Nehaj*, Senj

I.

Na pragu modernog doba pojavile su se u Europi novine. U početku one nisu imale šire društveno značenje, jer većina stanovnika u predindustrijskoj Europi nije znala ni čitati ni pisati, a nisu mogle bitno utjecati ni na politički život, jer su položaj i uloga pojedinca u društvu uglavnom bili unaprijed određeni podrijetlom ili pripadnošću određenoj skupini. Na hrvatskom prostoru prve su novine izlazile potkraj 18. stoljeća u Zagrebu na latinskom jeziku, a prve novine isključivo na hrvatskom jeziku pokrenuo je 1835. preporoditelj Ljudevit Gaj. U Europi se tijekom 19. stoljeća povećavao broj novina koje postaju sve slobodnije i opremljenije, a i ljudsko je društvo u procesima sveobuhvatne transformacije potaknute industrijalizacijom postalo otvorenije i pokretljivije nego ikada prije. Zahvaljujući polaganom porastu opće pismenosti

istodobno se kontinuirano povećavao broj čitatelja i pretplatnika novina. Do početka 20. stoljeća novine su se etablirale kao važan medij komunikacije i nezaobilazni čimbenik javnog diskursa, ponajprije u gradovima u kojima je bilo znatno više pismenih ljudi nego na selu. Postupnim širenjem općeg prava glasa i demokratizacijom koja se nametala kao civilizacijska nužnost novine su počele sve odlučnije utjecati na javno mnijenje jer su ih konzumirali oni koji su umjeli čitati i pisati, a takvi su u to doba ne samo igrali aktivnu ulogu u društvenoj stvarnosti svojih sredina nego i participirali u političkom životu svojih zemalja. U hrvatskim zemljama, nakon poduljeg razdoblja gotovo neupitne dominancije stranačkoga novinstva, došlo je na početku 20. stoljeća do prodora informativnih listova obilježenih prevlašću svježih vijesti nad političkim porukama.¹

U svjetlu navedenih okolnosti pojavio se krajem 1906. u Senju list *Nehaj*. To nije bio prvi senjski list jer su još 1875. u Senju izlazili listovi *Radiša* i *Vragoder*. Prvi je služio "za pouku i zabavu", a drugi je imao humorističko-satirička obilježja. Oba lista ugasila su se nakon samo pola godine povremenog izlaženja.² Poslije toga je praktički tek s pojavom lista *Nehaj* došlo do pouzdanijeg, iako opet kratkotrajnog, uzleta senjskog novinstva s ambicijama koje su vidljivo nadilazile zabavnu ili pokladnu razinu, čestu pratilju povremenih sličnih inicijativa na senjskoj medijskoj pozornici i u kasnijem razdoblju. Snagom svoga izraza *Nehaj* je prekoračio očekivane okvire komunikativnog djelovanja, no svojom se specifičnom pozicionalnošću nije uspio etablirati niti trajnije ukorijeniti. Stota obljetnica *Nehaja* prigoda je da se ukratko prisjetimo mjesta, uloge i značenja tog vjesnika medijskoga modernizma u senjskim lokalnim okvirima.

II.

Nehaj je izlazio od 20. prosinca 1906. do 5. travnja 1907. Izlazio je redovito svakog 5. i 20. u mjesecu. U razdoblju od 20. prosinca 1906. do 5. travnja 1907. izašlo je ukupno osam brojeva *Nehaja*. List je pokrenuo dr. Vilim Tausani. On je uredio prva tri broja *Nehaja*. Poslije njegova odlaska u Jastrebarsko početkom 1907. uređivanje i vlasništvo lista preuzeo je Ivan Novak koji je uredio sljedećih pet brojeva *Nehaja*. Poslije osmoga broja koji je izašao početkom travnja 1907. list je prestao izlaziti. Iako je izlazio vrlo kratko vrijeme, tek nešto više od tri mjeseca, *Nehaj* je bio sadržajan i slojevit. Uz uvodni članak o aktualnoj temi iz

¹ J. HORVAT, 2003, 310.

² *Radiša*, br. 1-25/I, Senj, 2. 1. – 19. 6. 1875; *Vragoder*, br. 2-24/I, Senj, 7. 2. – 11. 7. 1875.

političkog ili društvenog života, svaki je broj u pravilu donosio politički pregled, domaće vijesti, lokalnu kroniku, različite ogledе o situaciji širom svijeta, novosti iz gospodarstva i obavijesti o kretanjima u književnosti i umjetnosti. U većini brojeva otisnute su reklame senjskih poduzetnika. Pojedini brojevi sadržavali su i podlistak, posvećen pretežito različitim temama kulturološke naravi.

Prvi broj *Nehaja* ugledao je svjetlo dana 20. prosinca 1906. Bilo je to vrijeme značajnih promjena u hrvatskoj politici poslije narodnog pokreta 1903. i odlaska promađarski orijentiranog bana Khuena Héderváryja, jer je nakon toga došlo do stvaranja i uspona Hrvatsko-srpske koalicije koja je u proljeće 1906. pobijedila na izborima za Hrvatski sabor i došla na vlast u Hrvatskoj i Slavoniji.³ Uvodni članak u prvom broju *Nehaja* započeo je upravo konstatacijom o novoj konstelaciji u hrvatskoj politici: "Otkad je promjenom režima u našoj kraljevini zavladao slobodniji duh, te se u svim krugovima i slojevima iz moralne sapetosti i potištenosti stao buditi novi život, koji ima da reorganizuje i postavi sve naše političko i građansko djelovanje na zdrav i čvrsti demokratski temelj, kad se pojavila ozbiljna inicijativa, da i naši najširi slojevi zadobiju i da im se zakonom osiguraju temeljna čovječja, građanska i politička prava, u tom osvitku novog doba pokrećemo i mi naš list 'Nehaj'".⁴

Novi je list zamišljen kao novost u postojećoj medijskoj zbilji: "Otvoreno priznajemo, da imade u našoj domovini priličan broj novina, pa da ne bi trebalo ni našeg 'Nehaja', kad bi se potreba namirila, a svrha postigla jedino što većim brojem novina. No dok su jedne prazne i suvišne, a druge laskave i neiskrene, to osjećamo prijeku nuždu i potrebu, pogotovo u našem kraju, gdje su ljudi vični, da čitaju novine samo svoje stranke, a mnogi opet, koji ih u opće ne čitaju, već svoje osvjedočenje istovjetuju sa onima, koji su tobož pametniji, jer ih bar katkada čitaju, to želimo da podademo sredstvo, koje će poslužiti tome, da svatko na jasan i razumljiv način stvori samostalni sud o našem užem gradskom i širem javnom životu".⁵

Osnovni smjer lista naznačen je u sljedećem uredničkom očitovanju: "Ne pokrećemo naš list ni iz kakve strančarske ljubavi, a još manje mržnje, već iz iskrene ljubavi i brige spram bližnjega svoga, jer hoćemo i nastojat ćemo, da svakog pojedinca razvijemo i uzgojimo za svijestnog gradjanina Hrvata".⁶

Uredništvo *Nehaja* postavilo je prilično ambiciozne standarde: "Dodjemo li do toga, a ozbiljna je nada, da će to u skoroj budućnosti biti, da naše

³ Više o tome: M. GROSS, 1960.

⁴ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

⁵ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

⁶ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

representativno tijelo, sabor ne će biti tek predstavnikom neznatne manjine jačih porezovnika, već sveukupnog naroda, to će onda i svaki pojedinac, dobitkom tog najvažnijeg političkog prava, postati takodjer politički odgovornim. Odgovoran ali može biti samo onaj, koji imade razvijenu svijet da razlučuje dobro od zla, a to je kadar razlučiti samo onaj, koji kritički misli. Društvu prijeti opasnost, ako se uguši u njemu glas ljudi, koji objektivno rade i sude, dok pojedinac i društvo napreduje, ako se u njemu razbudjuje kritički sud. O materijalnom i umnom razvitku pojedinca ovisi napredak društva, naroda".⁷

U *Nehaju* je najavljeno da će list biti agilni kritičar postojećih prilika: "Nastojat ćemo dakle, da bezobzirnom kritikom popravimo i moralnu svijest i materijalne prilike, te da time svakoga pobudimo i prisilimo, da ne prima odmah za valjanu robu i istinu ono, što mu se gotovo nudi, pa dolazilo to bilo s koje strane, već da svaki sam misli i prosudjuje i tako si stvori uvjerenje, koje će onda uvijek braniti i zastupati, ali će se time i toliko intelektualno podići, da će priznati slobodu i štovanje tuđem uvjerenju"⁸

Stvaralački rad na podizanju kreativne razine svakog pojedinca i društva u cjelini uredništvo *Nehaja* smatralo je važnijim čak i od retoričkog apsolutiziranja nacije i države kao najviše vrijednosti: "Stvoriti društvo, narod, koji će sastojati iz takovih članova smatramo prečom dužnošću nego deklamovati o velikoj i nezavisnoj domovini, jer smo uvjereni, da takav narod nigda ne će povjerovati sa plaštem patriotizma prekrivenoj prepredenosti tuđinskih političkih špekulanata, već će biti u kolu naroda faktor, koji će ekonomski jak, a politički obrazovan odlučivati o sudbini svog državnopravnog položaja"⁹

Uz otklon od pravaštva kao bitnog aksioma hrvatske oporbene politike toga doba, što se u ovom slučaju zapaža na prvi pogled, uredništvo *Nehaja* obratilo se svim društvenim slojevima, uključujući radnike i seljake, ali je pritom jasno izrazilo svoju načelnu nesklonost i prema socijalističkim idejama: "'Nehaj' će nastojati da zaštiti sve društvene slojeve, a najveću će brigu posvetiti radništvu i seljačtvu, tim danas još u većini nepravdom današnje društvene konstelacije svakog prava lišenim slojevima. Podjedno ispovjedamo, da ćemo ali i tu samo iskreni biti, te braniti i zastupati ono, što po našem mišljenju i uvjerenju potpore i obrane treba, a prikorit ćemo ono, što prikora zaslužuje. To smo dužni učiniti, jer je nama glavno načelo ostvarenje istine, pravde i pravičnosti u društvu ljudskome".¹⁰

⁷ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

⁸ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

⁹ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

¹⁰ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

Odmah u prvom broju *Nehaj* je kritički progovorio o pojedinim segmentima tadašnje senjske društvene sredine. U članku "Naše zdravstvene prilike" list je ovako pisao o javnoj higijeni u gradu: "Što nije u nijednom povećem selu, to je u Senju običaj, da se konji u grad dolazećih graničara po trgovima i ulicama uz kola vežu, pa kako ti konji nisu niti najmanje pristojni, ostavljaju za sobom na daleko zaudarajuće tragove, osobito kad to žarko sunce raspari. Istina je, da poslije to gradski pometači očiste, ali oni uz to dižu oblake smrada i prašine, od koje se čak u trećem katu ne možeš očuvati". Uz to se u istom članku osvrnuo i na uvjete stanovanja radnica zaposlenih u tvornici duhana: "U tvornici duhana zaposleno je preko pol tisuće radnica, od kojih grad i dosta koristi imade, jer svu zaslužbu ovdje ostavljaju. Te radnice većinom stanuju u gradu i to imade ih do 5-6 koje zajedno spavaju u istoj sobi. Za pojedine kažnjenike u kaznionicama određen je stanoviti zračni prostor, tako da u jednoj sobi po propisima ne smije spavati više nego li određen broj, a poznavajuć naše stambene prilike, posve sigurno možemo ustvrditi, da dvije radnice zajedno kod nas ne uživaju u svojim stanovima toliko zračnog prostora, koliko je propisano za jednog ciglog kažnjenika u kaznioni, ali tko da se za takove malenkosti brine, makar je to ubitačno za zdravlje i život radnica".¹¹

List je u prvom broju upozorio lokalnu javnost na manjak u gradskom proračunu u iznosu od 16.088 kruna. Za senjsku luku koja "ne pruža dovoljno zaštite za brodove i koja je ovako zapuštena" upotrijebio je izraz "klaonica", dok je o gradskoj rasvjeti primijetio da je do te mjere "škandalozna" da se "dogadja da se ljudi polazeć u jutro rano na parobrod okupaju protiv svoje volje i bez obzira bila sezona kupanja ili ne". Pritom je izrijeком upozorio "one kojih se tiče, da se lampe, pa kake bile da bile, napaljuju, ako već ne uvijek, to bar onda kad mjesec ne svijetli" te da ih se "već jednom kako treba očisti i da ih se čisto drži", jer "ovako kako je sada sramota pada na čitav grad, na nas sve". Uz ostale teme, u prvom broju otisnut je podlistak "Sa Nehaj-grada", a u rubrici "Književnost i umjetnost" čitateljstvu je usrdno preporučen "Strossmayerov koledar".¹²

III.

Pojava informativnog i kritički intoniranog glasila naišla je na otpor vladajućih krugova u Senju i na podijeljene reakcije lokalne zajednice. Iako su tada u Senju radile dvije tiskare, ni jedna nije pokazala spremnost preuzeti tiskanje novog lista, pa je *Nehaj* tiskala Riječka dionička tiskara u Rijeci. "Obzir na ovoga i onoga, te strah i bojazan naših štampara sili nas eto, da mi kraj dvie tiskare u gradu

¹¹ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

¹² *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

moramo bježati sa štampanjem našeg lista na Rijeku" – konstatiralo je uredništvo *Nehaja* u prvom broju.¹³ To zapravo i ne čudi ima li se na umu da je u prvom broju osvanuo oštar napad na senjskog kotarskog predstojnika s prilično neugodnom optužbom da je ovaj na zamolbu jednog građanina da mu dijete koje je ugrizao bijesan pas "na trošak općine u Pasteurov zavod u Peštu odpravljeno bude" navodno odgovorio: "Briga mene za Te i za Tvoje dijete, ako pobijesni, a Ti ga baci u more".¹⁴ Stoga je uredništvo *Nehaja* već u drugom broju doduše konstatiralo da je "naš list u javnosti lijepo primljen i pozdravljen", napose "od Senjana vani nastanjenih i iskrenih prijatelja grada Senja", ali nije moglo prešutiti činjenicu "da nam je dosta brojeva iz samog grada povraćeno".¹⁵ Bilo je to i razumljivo s obzirom da se u to vrijeme u Senju snažno osjećao utjecaj pravaškog pokreta, naime, iz Senja je bio poznati pravaški zastupnik Josip Gržanić koji je 1885. u Hrvatskom saboru udario bana Khuena nogom u stražnjicu, a *Nehaj* je nastupio kao neuvijen kritičar pravaštva. Činjenica da je Senj slovio kao pravaško uporište bila je zasigurno jedan od razloga gospodarske i socijalne marginalizacije toga grada u Khuenovom razdoblju. Unatoč svim nastojanjima, Senjani se nisu uspjeli izboriti za priključak svoga grada na željezničku mrežu, što je bio osnovni preduvjet za prevenciju isključivanja Senja iz modernizacijskih tijekova poslije skretanja željezničkog prometa prema Rijeci.¹⁶ Nije im pomoglo ni to što je gradsko zastupstvo na svojoj sjednici 26. svibnja 1899. izabralo Khuena za počasnog građanina.¹⁷ Stoga je osjetljivost javnog mnijenja u Senju na protupravaške istupe početkom 20. stoljeća bila znatna, iako je u to vrijeme Starčević već bio mrtav a nekoć jedinstveno pravaštvo rascjepljeno na različite struje.

Iako je izražavalo određene simpatije prema Hrvatsko-srpskoj koaliciji na vlasti, uredništvo *Nehaja* nastojalo je održati umjerenu distancu prema vladajućoj garnituri, kritizirajući ipak mnogo više oporbenu politiku tadašnje Čiste stranke prava pod vodstvom Josipa Franka: "Koliko osjećamo nuždu poštene radikalne opozicijske stranke, koja bi gojila i zastupala najuzvišenije ideale hrvatskoga naroda, te ozbiljno kritizovala i podpirivala na vladi stojeće stranke na sve uporniji rad za ostvarenje narodnih ideala, toliko opet ne možemo da dosta odvratimo hrvatski narod od onih don kuihota, koji pod tutorstvom dra Franka upregoše svim

¹³ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

¹⁴ *Nehaj*, br. 1/I, Senj, 20. 12. 1906.

¹⁵ *Nehaj*, br. 2/I, Senj, 5. 1. 1907.

¹⁶ Opširno o senjskoj željeznici vidi: M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, 1999, 247-284.

¹⁷ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Zemaljska vlada, Predsjedništvo, sv. 6-14, kut. 569-570, br. 4471 (1899).

svojim djelovanjem prodikovati o veličini i slobodi Hrvatske, pa dok tako u pijanom oduševljenju osvajaju čitavi Balkan, puštaju s vida, kako nam stranac danomice osvaja kus po kus rođene grude slavonske".¹⁸

U drugom broju *Nehaja*, u uvodnom članku "Naš društveni život", uredništvo je ukazivalo na potrebu za većom snošljivošću u društvu: "Kao mala djeca neprestano se tužakamo na naše stanje i tražimo pomoći od drugoga, da nam podigne materijalno stanje našeg grada a da i ne pomišljamo, koliko smo tomu sami krivi, jer sa manje mržnje a više ljubavi i snošljivosti ne samo, da bi naše društvo oživjelo, već bi dalo takodjer poticaja za podignuće naših materijalnih interesa".¹⁹

Nehaj je u drugom broju, koji je izašao 5. siječnja 1907., pisao o oslobođenju kukuruza od carine kao pretpostavci da "narod dobije dobar zdrav kukuruz uz po mogućnosti najumjereniju cieniu, te da pojedinci ovu blagodat ne iscrpe u svoju korist". Komentirajući protekle gradske izbore, list je naglasio "da se kod nas još uvijek komandi i stranačkoj disciplini žrtvuju mnogo viši, opći interesi". Pisao je i o neprilikama s opskrbom solju: "Više je tome godina, što se opaža neuredno doznačivanje soli (...) Na staro ljeto opet ostali bez soli, jer količina koja je tečajem studena iz Sicilije preko Rieke stigla, nije bila dostatna". Donoseći različite druge opaske (npr. o točenju vina na malo) i vijesti (iz Svetog Križa, Jablanca i dr.), *Nehaj* je u drugom broju podupro rad Društva sv. Jeronima na polju književnosti i umjetnosti, a u podlistku se prisjetio biskupa Mirka Ožegovića, senjskog zaslužnika iz 19. stoljeća.²⁰

Uvodni članak "Naš položaj", objavljen u trećem broju *Nehaja*, prožet je neskrivenom ironijom na račun politike: "Na žalost fraza igra u našem socijalnom i političkom životu veliku ulogu, pa to je i razlogom, da više pazimo što koji u javnom životu govori, nego li što radi, više nam je do toga, da koji političar neopozove, što je prije tvrdio a makar to i razborito bilo, nego li što on svojim radom sve svoje lijepe riječi sramoti i blati".²¹

U trećem broju (20. siječnja 1907.) list je spomenuo novčane manjke koji se "kao nekakva crvena nit protežu kroz proračune občine grada Senja". Ujedno se osvrnuo na pisanje gospićkog pravaškog glasila *Hrvat* "kojemu kao da nismo po čudi". Bio je to tek početak polemike u kojoj je uredništvo *Nehaja* odbacivalo različite tvrdnje u spomenutom gospićkom listu koji je s frankovačkih pozicija napadao uredničku politiku senjskog lista. *Nehaj* je u trećem broju pisao o sjednici

¹⁸ *Nehaj*, br. 2/I, Senj, 5. 1. 1907.

¹⁹ *Nehaj*, br. 2/I, Senj, 5. 1. 1907.

²⁰ *Nehaj*, br. 2/I, Senj, 5. 1. 1907.

²¹ *Nehaj*, br. 3/I, Senj, 20. 1. 1907.

senjskoga gradskog zastupstva, a pod geslom "Svoj k svome!" ustvrdio je da u Senju postoje "dvije ili tri tvrdke, čiji su vlasnici opće poznati kao neprijatelji našeg narodnog imena i egzistencije". Gotovo jedino o čemu je u trećem broju *Nehaja* izneseno razmjerno pohvalno stajalište bile su zabave koje su se priređivale u Senju. Glavna tema podlistka u trećem broju *Nehaja* bio je kućni odgoj i škola.²²

Kako bi mogao preciznije odrediti nakladu i racionalizirati troškove, urednik Tausani je u trećem broju pozvao zainteresirane čitatelje da se pretplate na list s obrazloženjem da će ga ubuduće slati samo pretplatnicima.²³

U četvrtom broju koji je ugledao svjetlo dana 5. veljače 1907., sada već pod Novakovom uredničkom palicom, znatna je pozornost posvećena Rijeci. List je apelirao na domoljubne poduzetnike: "Troši i ulaži svoj novac samo u hrvatske ruke".²⁴ Činjenica da se *Nehaj* tiskao u Rijeci bila je po svoj prilici, uz uočljive patriotske pobude, jedan od dodatnih razloga da se list osvrne na prilike u gradu koji je u to vrijeme kao *corpus separatum* bio izdvojen iz sastava Hrvatske i pod upravom mađarskog guvernera izložen snažnom utjecaju lokalne talijanske zajednice.

Iako vidno kritičarski raspoložen, *Nehaj* je ostavljao dojam da nije spreman ići preko granica elementarne odgovornosti. Vidljivo je to iz sljedećeg očitovanja: "Premda smo prijatelji slobode u svakom pogledu, to držimo, da svaki čovjek imade poštovati stege, što mu ih čestito društvo i valjan zakon postavlja, jer to je koli u njegovom interesu, a toli osobito u interesu skupnosti".²⁵

U četvrtom broju *Nehaj* je izrazio bojazan zbog glasina o mogućem premještanju Trgovačko-obrtničke komore iz Senja na Sušak. Komentirajući pak skupštinu u senjskoj narodnoj čitaonici, poželio je da "ta staroslavna čitaonica i nadalje uspijeva i bude žarištem senjske inteligencije". Prenoseći ostale novosti, list je izvijestio čitateljstvo o brodolomu u senjskoj luci i jednom ubojstvu u Brinju. Afirmativno je pisao o aktivnostima Hrvatskog sokola u Senju. Uredništvo je "posljednji put" apeliralo na "one, kojima se naš list šalje" da se "pretplate, a u protivnom slučaju da nam ga povrate", ponavljajući da će sljedeći broj poslati "isključivo pretplatnicima".²⁶

Peti broj *Nehaja* izašao je 20. veljače 1907. U uvodnom članku "Nagoda i zajednički činovnici" list je upozorio na obvezu poštivanja odredaba članka 57. i

²² *Nehaj*, br. 3/I, Senj, 20. 1. 1907.

²³ *Nehaj*, br. 3/I, Senj, 20. 1. 1907.

²⁴ *Nehaj*, br. 4/I, Senj, 5. 2. 1907.

²⁵ *Nehaj*, br. 4/I, Senj, 5. 2. 1907.

²⁶ *Nehaj*, br. 4/I, Senj, 5. 2. 1907.

58. Hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868. o hrvatskom kao službenom jeziku u Hrvatskoj i Slavoniji, što je vrijedilo i za zajednička hrvatsko-ugarska tijela, tj. porezne urede i druge ispostave mađarske vlade u Hrvatskoj i Slavoniji. Ponovno se osvrnuo na vijesti o mogućem premještanju Trgovačko-obrtničke komore iz Senja, a pisao je i o premještanju šumarskog ureda iz Otočca na Sušak, napominjući da su razlozi za premještanje tog ureda u najmanju ruku "čudnovati". Isticanje "mesopusta" zajedno s hrvatskom zastavom na jarbolu parobroda Hrvatskog parobrodarskog društva u Senju na pokladni utorak *Nehaj* je ocijenio nedopustivom pojavom, tumačeći da se na taj način obezvređuju nacionalna znamenja: "Zar je onda čudo, da narod tako rado iztiče hrvatske trobojnice u maškaradama, te da se s njome kite ljudi i konji na pokladni utorak, kad se vide ovaki primjeri?". List je kritički pisao i o čišćenju snijega na cesti preko Vratnika, upozoravajući da je to "jedini prometni put, što ga imamo s našim zaledjem, te bi mu se moralo posvetiti više pažnje, a ne ovako zanemarivati". Pišući o školama u Istri, ukazao je na činjenicu da su Talijani u Istri, unatoč "većini Hrvata i Slovenaca", apsolutni "gospodari na političkom i gospodarskom polju". U petom broju *Nehaj* se osvrnuo na tekuće zabave u Senju, kojih je bilo dosta jer je tada bilo vrijeme poklada. Tema podlistka u istom broju bio je "Tito Dorčić" senjskog književnika Vjenceslava Novaka.²⁷

U šestom broju 5. ožujka 1907. list se ponovno osvrnuo na prilike u Rijeci, kritizirajući ovaj put rad riječke Hrvatske narodne čitaonice koja, po njegovu mišljenju, potiče "odnarođivanje" Rijeke time što priređuje "internacionalne zabave", od čega najveće koristi ima lokalna "talijanština". Pisao je i o "krivolovstvu u nas", ličkoj željeznici, Anti Starčeviću i drugim temama, a u podlistku i o "pokretu za ideju mira i njegovim organima". U istom broju *Nehaj* je povukao svoje ranije napise o premještanju senjske Trgovačko-obrtničke komore na Sušak, napominjući "kako nas uvjeravaju" da će Komora "ostati i nadalje u Senju". Osvrnuvši se na "lux-lampe" u Senju, list je ustvrdio da se one neuredno pale i neogovarajuće održavaju, a uzrok tomu vidio je u neadekvatnoj organiziranosti lokalnih poslova: "Kako je obično u nas u Senju, da se ovlaste na obavu i pažnju ljudi, koji nemaju pojma o stanovitoj stvari, tako se i sa ovim lampama učinilo. Uprava nažiganja, čišćenja i t.d. predana je u ruke dvojice, trojice dječaćića, koji se ugodno zabavljaju igrajući se pri tom kao sa kakvom igračkom".²⁸

Prigodni spomen "blagopokojnoga" Ante Starčevića u šestom broju *Nehaja* detalj je koji neizravno ukazuje na ponešto drukčiji pristup uredništva tog lista

²⁷ *Nehaj*, br. 5/I, Senj, 20. 2. 1907.

²⁸ *Nehaj*, br. 6/I, Senj, 5. 3. 1907.

Starčeviću u odnosu na prevladavajući stav prema tada aktualnom pravaštvu. Izgleda da za uredništvo *Nehaja* u načelu nije bilo sporno Starčevićovo ustrajavanje na ideji hrvatske samostalnosti, jer je on u tom shvaćanju tijekom svoga života barem bio dosljedan i nepokolebljiv. Može se naslutiti da se *Nehaju* ustvari nije sviđala politika pravaških struja i stranaka koje su nastale rascjepom u izvornoj Stranci prava, do čega je došlo već pri kraju Starčevićeva života, jer su one nudile različita rješenja, često i međusobno oprečna, iako su se sve pritom pozivale na Starčevića i njegov nauk. Poseban je zazor *Nehaj* gajio prema Frankovoj Čistoj stranci prava²⁹ koja je mogućnost za rješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja tražila u čvršćem povezivanju s Bečom i mogućem dogovoru s dvorom, za razliku od Starčevića koji je bečko središte doživljavao kao glavnu zapreku potencijalnom oživotvorenju hrvatske samostalnosti. Zbog svojih protufrankovačkih istupa *Nehaj* se tijekom prvih mjeseci 1907. morao gotovo stalno braniti od različitih napada na stranicima gospićkog *Hrvata*, pravaškog lista frankovačke orijentacije koji je optuživao krug oko *Nehaja* da radi protiv interesa Senja i njegovih stanovnika, da dovodi u pitanje budućnost senjske gimnazije itd.

Članak na naslovnoj stranici sedmog broja *Nehaja* od 22. ožujka 1907. bavio se doprinosom senjske gradske općine za senjsku gimnaziju u iznosu od 8000 kruna i nastojanjem gradskih vlasti da se preko svoga zastupnika Drage Vlahovića u Hrvatskom saboru izbore za ukidanje obveze plaćanja tog doprinosa. "Uspjeh dakle u pogledu tog pitanja nije na žalost niti najmanje sjajan, kako se je to bilo ovih dana o našem gradu razglasilo, jer kako izgleda, ako grad ne bude doprinosao dosadanjih 8000 Kruna, to se nova gimnazijalna zgrada naskoro graditi ne će, a suvišno je da obrazlažemo kako je to kraj stare neshodne i nezdrave zgrade od prijeko potrebe. Dužnost je s toga odlučujućih faktora da nastoje ne samo, da se grad riješi dužnosti doprinosa za uvijek, jer ga faktično kraj sto drugih potreba plaćati ne može, već da se čim prije počme gradnjom nove zgrade za gimnaziju" – isticao je *Nehaj*.³⁰

Nehaj je u sedmom broju pisao o putnoj stipendiji za obrtnike na području senjske Trgovačko-obrtničke komore, a izvijestio je čitatelje i o svojim odnosima sa senjskim gradskim zastupnikom prof. Milanom Krasovićem kojemu list nije bio po volji. Tema podlistka bili su senjski uskoci. U sedmom broju objavljen je prvi dio prigodne studije o uskocima.³¹

Drugi dio podlistka o senjskim uskocima objavljen je u osmom, posljednjem broju koji je otisnut 5. travnja 1907. U tom je broju objavljena i vijest o novoj parobrodarskoj liniji između Rijeke i New Yorka. *Nehaj* je izrazio nadu da će nova

²⁹ Više o tome: S. MATKOVIĆ, 2001.

³⁰ *Nehaj*, br. 7/I, Senj, 22. 3. 1907.

³¹ *Nehaj*, br. 7/I, Senj, 22. 3. 1907.

linija isključiti "svako natjecanje u sticanju putnika", čime će dugoročno raditi "protiv umjetnoga porasta iseljenika za Ameriku". List je podupro ideju o izgradnji željezničke veze Hrvatske i Dalmacije preko Like s odvojkom za Senj, odbacujući ujedno neke druge ideje kao nerealne i nesvrhovite, npr. zamisao o transinsularnoj željeznici preko otoka: "Naših faktora nastojanje mora ići za time, da se izgradi željeznica kroz Liku na Dalmaciju, kao najnaravnija s obzirom na gospodarsko-prometne interese i radi strategične važnosti, te da se istodobno i čitavo hrvatsko Primorje napose grad Senj uvuče u željezničku mrežu". U osmom broju *Nehaj* je pisao o požaru u Žrnovnici, novom talijanskom konzularnom agentu u Senju, Hrvatskom obrtničko-radničkom društvu "Uskok" u Senju, Hrvatskom parobrodarskom društvu u Senju, novačenju u Rijeci, predaji dvije državne nagrade senjskim radnicima u iznosu od 100 kruna iz ruku mađarskog ministra trgovine i drugim temama.³²

Uredništvo je u osmom broju opet pozvalo "sve one, kojima još uvijek šaljemo naš list u nadi da će se na nj pretplatiti, a isto tako i one, kojima je pretplata izmakom prve četvrti izašla, da se u interesu same stvari na list bezodvlačno pretplate". Štoviše, naglasilo je da se mnogi tuže "da ne dobivaju našeg lista premda im ga mi redovito šaljemo, pa stoga molimo, da se svaki, koji lista dobio ne bi, obrati na nas dopisnicom, da uzmognemo preduzeti potrebite mjere".³³

IV.

Poslije osmoga broja od 5. travnja 1907. list je prestao izlaziti, iako se to iz sadržaja toga broja nije dalo naslutiti. Čini se da je urednik Novak, unatoč različitim pritiscima i mnogim nesklonostima, uspio sačuvati "izvanstranačko stanovište"³⁴ lista, ali nije mogao osigurati dugoročniju održivost *Nehaja* na medijskoj sceni. Nipošto jednoznačan, dapače pomalo neuhvatljiv, list je svojim napisima artikulirao modernu građansku svijest i pokušavao utjecati na javnu političku kulturu, uklapajući se i po tome u koncepciju kojom su se odlikovale prve informativne novine³⁵, ali se u postojećim okolnostima i odnosima snaga nije uspio dugo održati. Dijelom je tomu pridonijela specifična pozicionalnost samog lista koji nije uspio zadobiti širu podršku, a dijelom i objektivne okolnosti. *Nehaj* je od početka nailazio na otpor vladajućih struktura u Senju, pravaški *Hrvat* iz Gospića često ga je napadao, stav senjske javnosti prema njemu bio je podijeljen, a neki pojedinci su čak zaprijetili sudskim tužbama. Osim toga, uredništvo je imalo poteškoća s distribucijom (iz Rijeke) i pretplatom, a i troškovi izdavanja neovisnog

³² *Nehaj*, br. 8/I, Senj, 5. 4. 1907.

³³ *Nehaj*, br. 8/I, Senj, 5. 4. 1907.

³⁴ J. HORVAT, 2003, 310.

³⁵ Usp. B. NOVAK, 2005, 71.

glasila očito nisu bili zanemarivi. Poslije samo osam brojeva i tek nešto više od tri mjeseca života na medijskoj pozornici *Nehaj* je prestao izlaziti.

Izvori

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Zemaljska vlada, Predsjedništvo.
Nehaj, br. 1-8/I, Senj, 20. 12. 1906. – 5. 4. 1907.

Literatura

Mirjana GROSS, *Vladavina Hrvatsko-srpske koalicije 1906-1907.*, Beograd, 1960.
Josip HORVAT, *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939.*, Zagreb, 1962, pretisak, 2003.
Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Senjska željeznica, *Senjski zbornik*, 26, Senj, 1999, 247-284.
Stjepan MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, Zagreb, 2001.
Božidar NOVAK, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Zagreb, 2005.

DAS SENJER BLATT NEHAJ IM JAHRE 1906/07

Zusammenfassung

Der Autor analysiert das Schreiben des Blattes *Nehaj*, welches in Senj am Ende des Jahres 1906 und in den ersten Monaten 1907 veröffentlicht wurde. Es handelt sich um ein informatives nichtparteiliches Blatt mit Ambitionen, die sich auf dem Niveau von ungewöhnlicher Unterhaltung fand. Das Blatt hat kritisch über viele Segmente der senjer und kroatischer Realität dieser Epoche geschrieben. Auf keinen Fall einzigartig, natürlich ein wenig unberührbar, hat *Nehaj* mit seinen Schriften den modernen bürgerlichen Geist artikuliert und hat versucht auf die öffentliche politische Kultur zu beeinflussen, jedoch hat es sich nicht lange auf dem Medienschauplatz halten können. Nach nur acht Nummern und nur etwas mehr als drei Monaten, existierte dieses Blatt nicht mehr.

Schlusswörter: Blatt Nehaj, Senj

SENJ NEWSPAPER NEHAJ 1906-1907

Summary

The author analyses the writings of the newspaper '*Nehaj*' which was issued in Senj at the end of 1906 and in the first months of 1907. This was an informative, non-political paper with ambitions which surpassed the usual fun or carnival level. The newspaper contained criticism of many segments of Senj and Croatian reality at the time. This was not a usual newspaper. It contained a kind of free spirit. '*Nehaj*' articulated the modern citizens self awareness and tried to influence the public political culture but it did not succeed to stay on the media scene for long. After only eight issues and only a little bit more than three months, this specific newspaper closed down.

Key words: newspaper *Nehaj*, Senj